

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В. А. Довженко,
кандидат економічних наук, доцент,
Житомирський національний агроєкологічний університет
vdovzhenko@ukr.net

В статті визначено необхідність формування відповідного інституційного середовища для забезпечення ефективного функціонування системи інтелектуальної безпеки. Виділено основні умови глобального, національного та локального рівнів інтелектуальної безпеки. Ідентифіковано актуальні проблеми вітчизняної системи інтелектуальної безпеки.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інтелектуальна власність, інтелектуальна безпека, інституційні імперативи.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. В економіці інформаційного типу важливого значення набуває використання інтелекту, тобто здібностей людей до генерації ідей, засвоєння нових знань, реалізації цих знань в практичній діяльності. Знання та інформація є ключовими факторами економічного та соціального розвитку. Ефективність використання цих факторів донедавна визначалась наявністю потужної

системи правої охорони об'єктів права інтелектуальної власності, проте деякі негативні тенденції [3, 7] у цій сфері зумовили актуалізацію досліджень щодо ідентифікації причин такого стану і пошуку нових підходів до вирішення проблем. У сучасному інформаційному суспільстві виникла потреба у створенні сучасної системи інтелектуальної безпеки, яка б враховувала недоліки нинішньої системи правової охорони і захисту інтелектуальної власності, а в процесі її формування та реалізації узгоджувались інтереси усіх учасників відносин інтелектуальної власності.

Серед наукових досліджень, що висвітлюють теоретичні і практичні аспекти інтелектуальної безпеки на національному рівні, можна назвати праці А. Андрощука, Ю. Бошицького, А. Жарінової, С. Мосова [1, 6]. Проблеми формування системи інтелектуальної безпеки на підприємстві вивчають такі дослідники: А. Андрощук, А. Жарінова, О. Левковець, Е. Садаклієва, О. Мамітова, Л. Кузнець [1, 4, 5, 8]. Проте питання інтелектуальної безпеки набуває актуальності на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства, що характеризується рядом протиріч у системі правової охорони інтелектуальної власності та використання її об'єктів.

Мета та методика дослідження. Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності формування системи інтелектуальної безпеки в умовах інформаційного суспільства. Дослідження базується на системному підході до розгляду поставленої проблеми та методах абстрагування, індукції, дедукції, аналізу і синтезу.

Результати досліджень. Інтелектуалізація усіх сфер виробництва та формування потужного інтелектуального капіталу є основою національної безпеки держави в умовах інформаційного суспільства [5, 9]. У попередніх дослідженнях було визначено, що інтелектуальна безпека –

це інституційно-правове середовище діяльності особистості або суб'єкта господарювання, в якому забезпечується захищеність їх інтелектуальних інтересів, шляхом недопущення можливості втрати об'єктів інтелектуальної власності, інформації про їх створення, використання та зберігання [2]. Отже, у формуванні системи інтелектуальної безпеки важливе значення відіграють відповідні інституції – норми і правила поведінки, сформовані державними інституціями сфери інтелектуальної власності, та традиційні «правила гри» або позиція більшості й професійна думка про те, як і що має бути у сфері інтелектуальної власності. Фактори інституційного середовища формуються в межах системи правової охорони, комерціалізації та правового захисту об'єктів інтелектуальної власності і, водночас, впливають на функціонування цієї системи.

Формування інституційних імперативів є основою системи інтелектуальної безпеки в інформаційному суспільстві та дозволяє забезпечити ефективність функціонування цієї системи, дотримуючись балансу інтересів усіх членів суспільства: творців, правовласників і користувачів об'єктів інтелектуальної власності та споживачів інноваційної продукції. Механізм інтелектуальної безпеки поряд із заходами щодо правової охорони і захисту об'єктів права інтелектуальної власності передбачає створення умов для нарощування наукового потенціалу і ефективного використання наукових ресурсів суспільства.

Зважаючи на глобалізацію процесів обміну інформацією, знаннями та новітніми технологіями варто виділити декілька рівнів інтелектуальної безпеки: глобальний, національний і локальний.

Глобальна інтелектуальна безпека базується на факторах інституційного простору, який включає

інституції національної системи та інституції сформовані в процесі інтеграції, транснаціоналізації та глобалізації. Сучасні транснаціональні компанії, маючи значні можливості щодо захисту власного портфелю об'єктів права інтелектуальної власності, формують певні «правила поведінки» в інтелектуальній сфері, які виходять за межі національних організаційно-правових методів.

Інституційні імперативи інтелектуальної безпеки держави слід розглядати в контексті необхідності подальшого удосконалення ефективного механізму захисту інтелектуальної власності від внутрішніх і зовнішніх загроз з обов'язковим врахуванням вихідних положень та прийнятих «правил гри» у суспільстві. Схильність до інституційних імператив зумовлює те, що поведінка окремої людини схожа на поведінку інших членів суспільства, а інституційне середовище інтелектуальної безпеки має унікальні національні та ментальні особливості. Тому поряд із розробкою законодавчих актів, удосконаленням організаційно-правових методів охорони результатів інтелектуальної діяльності, необхідно реалізовувати заходи щодо формування відповідної правової культури та морально-етичної поведінки користувачів і споживачів об'єктів права інтелектуальної власності.

Безпека інтелектуальної власності на підприємстві може реалізуватись шляхом правової охорони і правового захисту об'єктів інтелектуальної власності в судовому порядку або шляхом збереження інформації про об'єкти інтелектуальної власності як комерційної таємниці.

Основними проблемами вітчизняної системи інтелектуальної безпеки можна визначити:

– відсутність факторів підвищення престижності знань та реальних мотивів і стимулів до реалізації інтелектуальних здібностей;

- недостатній рівень оцінки вартості праці науковців;
- не престижність професій, що пов'язані з інтелектуальною діяльністю;
- використання прав на об'єкти інтелектуальної власності через корупційні та шахрайські операції особами, які не причетні до їх створення, з метою збагачення;
- переміщення бізнесу за межі України з метою підвищення його інтелектуальної безпеки;
- недосконале інституційне середовище взаємодії суб'єктів інтелектуальної власності та споживачів інтелектуальних продуктів.

Висновки та пропозиції.

1. Інтелектуальна безпека формується в контексті інституційних перетворень системи інтелектуальної власності.
2. В сучасному інформаційному суспільстві можна виділити глобальну, національну та локальну інтелектуальну безпеку.
3. Недоліки вітчизняної системи інтелектуальної безпеки потребують комплексного вирішення в контексті удосконалення вітчизняної системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності та формування відповідного інституційного середовища.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. Економічна безпека підприємства: форми і методи економічного шпигунства [Електронний ресурс] / Г. Андрощук // Юридичний журнал. – 2012. – №7. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id>.
2. Довженко В. А. Безпека інтелектуальної власності в контексті євроінтеграційного вектора розвитку економіки України / В. А. Довженко // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали

Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 15 трав. 2015 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 156–161.

3. Єгоров І. Негативні аспекти процесу патентування: аналіз закордонного досвіду [Електронний ресурс] / І. Єгоров, В. Чехун // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – № 137. – С. 4–8. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua>.

4. Жаринова А. Бизнес сможет защищать свою интеллектуальную собственность в соответствии с евростандартами [Електронний ресурс] / А. Жаринова // ЮРЛИГА: правовое информационное поле для бизнеса и юристов. – Режим доступа: <http://jurliga.ligazakon.ua>.

5. Маркіна А. І. Теоретико-прикладні засади механізму забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві [Електронний ресурс] / А. І. Маркіна, М. О. Московченко // Управління розвитком. – 2010. – № 18(94). – С. 24-26. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url?sa=t& rct>.

6. Мосов С. Інтелектуальна безпека України в контексті її входження до СОТ / С. Мосов, А. Жарінова // Інтелектуальна власність. – 2008. – №6. – С.4-9.

7. Ольшанский А. Нормы авторского права безнадежно устарели [Електронний ресурс] / А. Ольшанский // ЮРЛИГА: правовое информационное поле для бизнеса и юристов. – Режим доступа: <http://jurliga.ligazakon.ua>

8. Садаклієва Е. В. Сучасні засади фінансово-економічної безпеки у сфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Е. В. Садаклієва, О. В. Мамітов, Л. Ф. Кузнець. – Рівне: Міжрегіональна академія з проблем безпеки життєдіяльності, 2012. – 112 с. – Режим доступу: www.on-libr.info/?p=719.

9. Якобчук В. П. Інтелектуалізація аграрної економіки в контексті національної безпеки /

В. П. Якобчук // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 15 трав. 2015 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 206–212.